

‘Is’t waar?!’ Babbelbox met (nep)nieuwsverhalen

Ontwikkeling van een tool voor ouders om met kinderen te praten over nepnieuws
Praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek 2020-2022

Babelbox met nepnieuws

Praten over (nep)nieuws?

De babelbox Is't waar?! is het resultaat van het Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoeksproject 'Jongeren en fake nieuws: hoe kunnen ouders helpen nepnieuws te herkennen en te kaderen?' van Arteveldehogeschool.

Spelers worden echte **nepniewsdetectives** en gaan aan de hand van ja/nee-vragen op zoek naar wat er precies gebeurd is. Spelenderwijs wordt zo de **dialogoog over nieuws en nepnieuws gestimuleerd**.

Aan de hand van opvallende, waargebeurde situaties krijgen de spelers inzicht in verschillende soorten nieuwsverhalen: waar, misleidend of onwaar nieuws. Ze ontdekken waarom (nep)nieuws gemaakt en verspreid wordt en wat mogelijke gevolgen kunnen zijn. De babelbox 'Is't waar?!' richt zich in de eerste plaats naar **ouders** en hun tieners, maar kan ook door anderen gespeeld worden.

Echte verhalen?

De situaties die aan bod komen in babelbox 'Is't waar?!' zijn stuk voor stuk **gebaseerd op verhalen die echt de ronde deden**. Deze verhalen kunnen zowel echt nieuws als nepnieuws zijn, of kunnen nog een andere vorm van nieuws zijn. We kiezen bewust voor echte verhalen om aan te tonen dat (nep)nieuws échte gevolgen kan hebben.

En jij? Hoe scherp is jouw oog voor (nep)nieuws?

IS'T WAAR?!

BABELBOX MET (NEP)NIEUWSVERHALEN

Hallo!

Fijn dat je dit rapport even in de hand hebt genomen.

Voor jou liggen de inzichten die we verworven hebben aan de hand van een onderzoek bij **ouders van jongeren tussen 15 en 19 jaar**.

Ouders zijn voor jongeren de belangrijkste referentie voor wat nepnieuws betreft (Edgerly et al., 2018; Deprez et al., 2019). Ze willen graag duiding geven over misleidend of foutief nieuws aan hun tiener, maar niet elke ouder voelt zich zeker genoeg over de eigen kennis rond het topic (Deprez et al., 2020).

Daarom wilden we een tool ontwikkelen voor ouders, die hen helpt dat referentiepunt voor nepnieuws te zijn voor hun tieners. Dit resulteerde in de babbelbox ‘Is’t waar?!’.

De centrale onderzoeksvraag is:

“Welke verwachtingen hebben ouders van jongeren tussen 15 en 19 jaar met betrekking tot een tool die hen helpt om een referentiepunt voor nepnieuws voor hun tiener te zijn?”

Het onderzoek bestaat uit verschillende stappen:

1. **Clusteranalyse** die ouders bij elkaar brengt met een zelfde visie over de rol die ouders zichzelf geven ten aanzien van nepnieuws
2. **Online focusgroep** voor de inhoudelijke noden voor zo’n tool
3. **Co-creatiesessie** met ouders in functie van de fysieke uitwerking

Veel leesplezier!

dr. Kristin Van Damme, dr. Clio Janssens en Maarten Hazebroek

Onderzoekers Arteveldehogeschool

Inhoud

Babbelbox met nepnieuws	2
Inhoud	3
Jongeren en fake news.....	4
Onderzoek: Drie studies	5
Studie 1: Clusteranalyse	6
Studie 2: Online focusgroepen	8
Studie 3: Co-creatie	13
Resultaat: babbelbox met (nep)nieuwsverhalen	17
Context van de babbelbox.....	18
Spelregels.....	18
Spelinhoud.....	20
Website met extra’s.....	21
Blik vooruit.....	21
Gebruikte bronnen	21
Meer weten?	22

Jongeren en fake news

Voor het vierde jaar op rij is aan Arteveldehogeschool onderzoek gevoerd naar nepnieuws. Hierbij lag de nadruk vooral op jongeren en hoe zij met fake news omgaan. In 2018 stelden we vast dat jongeren het moeilijk hebben om nepnieuws te herkennen (Deprez et al., 2019). In 2019 kwamen we tot de conclusie dat leerkrachten en ouders belangrijke rolmodellen zijn voor de Vlaamse jongeren om hen input te geven rond nepnieuws (Deprez et al., 2020).

Voor de leerkrachten ontwikkelden we daarom samen met VRT, imec en Mediawijs de EDUbox Nepnieuws, die in 2020 een geüpdatet versie kreeg (zie

www.vrt.be/nl/edubox).

Wie trouwens meer informatie wil over beide onderzoeken, kan nog steeds de onderzoeksrapporten downloaden op www.arteveldehogeschool.be/jongeren-en-nieuws.

Waar er reeds heel wat materiaal voorhanden is om leerkrachten te ondersteunen bij lesgeven rond nepnieuws, is dat voor ouders veel minder het geval. Meer nog, ouders zijn zich vaak niet bewust dat ze in de ogen van hun kinderen zo'n belangrijke rol met betrekking tot fake nieuws opnemen.

Figuur 1. De EDUbox voor leerkrachten secundair kreeg een update in 2020

Onderzoek: Drie studies

Om inzicht te krijgen in de inhoudelijke verwachtingen van ouders ten aanzien van een tool die hen ondersteunt bij het weerbaar maken van hun kinderen, is een onderzoek opgezet met drie onderzoekstappen:

De drie stappen bouwen op naar de ontwikkeling van de tool. De **clusteranalyse** brengt de **verschillende rollen van ouders** in kaart, de **focusgroepen** gaan dieper in op **nieuws als gespreksonderwerp** en de inhoudelijke verwachtingen van zo'n tool. De **co-creatiesessie** bouwt hierop verder en is gericht op de concrete **ontwikkeling van de tool**.

De babbelbox 'Is't waar?!' resulteerde uit dit traject.

Studie 1: Clusteranalyse

Dataverzameling

In de periode november 2019 - maart 2020 is een **online vragenlijst** uitgevoerd om inzicht te krijgen in:

- (1) hoe goed ouders van Vlaamse jongeren tussen 15 en 19 jaar op de hoogte zijn van fake nieuws,
- (2) welke rol ouders zichzelf zien spelen in het duiding geven over fake nieuws aan hun kinderen.

De resultaten van dit onderzoek zijn eerder gepubliceerd in het [onderzoeksrapport Ouders en fake nieuws](#).

Steekproefbeschrijving

De **461 ouders** die de survey hebben ingevuld zijn gelijk verdeeld qua geslacht: 50% mannen en 50% vrouwen. 24% van de respondenten behaalde een diploma lager of middelbaar onderwijs of geen diploma. 38% behaalde een diploma aan de hogeschool, 37% een diploma aan de universiteit (incl. doctoraat). De leeftijden van de ouders variëren tussen 38 en 60 jaar.

Ongeveer 3 op 4 volgt dagelijks nieuws (74%). 17% volgt op wekelijkse basis de nieuwsitems die ze interessant vinden. De rest (9%) volgt actualiteit eerder occasioneel op.

De leeftijd van de oudste kinderen is gelijkmatig verdeeld over de ouders: 20% van de ouders heeft als oudste kind een 15-jarige, 19% een 16-jarige, 18% een 17-jarige, 22% een 18-jarige en 20% een 19-jarige.

Clusteranalyse

Op basis van de vragen met betrekking tot welke rol ouders zichzelf zien spelen in het duiding geven over fake nieuws aan hun kinderen hebben we een **typologie van ouders** opgesteld. We opteerden hierbij voor de Ward Method-clustertechniek, een techniek die streeft naar groepen van ongeveer gelijke grootte, die onderling zo verschillend mogelijk zijn.

Aan de hand van deze techniek vonden we **drie verschillende types ouders**, gebaseerd op de antwoorden op 11 variabelen:

- Heb je al van fake nieuws gehoord? (Ja/nee)
- Ik wil graag beter op de hoogte zijn van fake nieuws.
- Ik ben al op zoek gegaan naar informatie om meer te leren over fake nieuws.
- Ikzelf of iemand anders moet actie ondernemen tegen fake nieuws. (Ja/nee)
- Ik vind het mijn taak om mijn (plus)kinderen kritisch te maken tov (fake) nieuws
- Ik voel mezelf genoeg geïnformeerd om met mijn (plus)kind over fake nieuws te spreken
- Ik heb al met mijn (plus)kind over het bestaan van fake nieuws gepraat
- Ik heb mijn (plus)kind al geholpen bij het ontmaskeren van fake nieuws
- Mijn (plus)kind vraagt mij om hulp om fake nieuws te ontmaskeren
- Fake nieuws zou tussen mij en mijn (plus)kind een gespreksonderwerp kunnen zijn dat ons beiden boeit
- In welke mate vind je deze personen belangrijk om je (plus)kind kritisch te leren omgaan met (fake) nieuws? - Mezelf als ouder, eventueel samen met mijn partner.

Typologie van ouders naar rol in nieuwsgebruik

Cluster 1: Gesprekspartner (52%)

Deze ouders vinden het hun taak om hun kinderen kritisch te maken tegenover (nep)nieuws. Ze hebben het al over fake news gehad met hun kinderen, maar voelen zich niet allemaal voldoende geïnformeerd.

Ze willen vaak wel beter op de hoogte zijn, en gaan soms ook op zoek naar informatie over nepnieuws.

Cluster 2: Onzekere (14%)

Deze groep ouders is het minste bezig met nepnieuws. Ze voelen zich onzeker, maar gaan ook niet op zoek naar informatie. Deze ouders spreken minder vaak over nepnieuws met hun tieners, al vinden ze wel dat ouders een belangrijke rol hebben om hun kind kritisch te leren omgaan met (nep)nieuws.

Cluster 3: Wegwijzer (34%)

Deze groep ouders ziet zichzelf als sleutelfiguur voor bewustwording rond fake news bij het (plus)kind en neemt deze rol ook op. De ouders gaan vaker op zoek naar informatie over fake news en voelen zich ook voldoende geïnformeerd.

Studie 2: Online focusgroepen

Dataverzameling

Om inzicht te krijgen in de relatie tussen ouders, hun tieners en (nep)nieuws opteerden we voor onlinefocusgroepen in november 2020. Gezien de covid-19-pandemie kozen we om te werken met **gesloten Facebookgroepen**. De deelnemers kregen 10 dagen op rij een post in verschillende formats (video, foto's, poll, doe-opdracht) te zien, zie **Figuur 1** voor enkele voorbeelden.

Aansluitend nodigden we de deelnemers uit in een **virtueel livegesprek**.. In dit gesprek lag de focus vooral op de ontwikkeling van een tool.

Steekproefbeschrijving

Initieel hadden we de ambitie om 3 (intern homogeen, extern heterogeen) focusgroepen te doen. Uiteindelijk bleek het niet haalbaar om voldoende ouders te overtuigen om deel te nemen. De rekrutering verliep – moeilijk – via eigen communicatie (sociale media/nieuwsbrieven), een oproep via de Gezinsbond en via betaalde Facebookadvertenties. De bevroagde personen hadden dus reeds een zekere affiniteit met nieuws en de gevaren van nepnieuws.

In totaal namen **16 personen** actief deel aan de onlinefocusgroepen, zowel Wegwijzers als Gesprekspartners (zie clusteranalyse). Bij analyse van de resultaten merkten we echter op dat er weinig verschil zit tussen de antwoorden van deze groepen. Daarom beslisten we om uiteindelijk geen vergelijkingen te maken tussen de groepen. We hebben geen ouders kunnen overtuigen uit de derde

groep, de Onzekeren. Dit ligt ook in lijn met wat deze groep typeert: deze groep ouders is het minste bezig met nepnieuws, en gaat ook niet op zoek naar informatie. Een tool spreekt deze groep minder aan.

De steekproef bestond (onvoorzien) enkel uit vrouwen.

Resultaten

De resultaten zijn gebundeld in verschillende thema's: nieuws als gespreksonderwerp in het gezin, ouders over het nieuwsgebruik van hun tiener, ouders over hun voorbeeldfunctie en de verwachtingen van een tool die hen ondersteunt.

Nieuws als gespreksonderwerp in het gezin

In de meeste gezinnen is **nieuws een gespreksonderwerp** voor ouders en hun tieners, vooral **aan tafel**.

*Dagelijks [hebben we] één à twee maaltijden waarbij 3 à 5 gezinsleden samen aan tafel zitten. **Nieuws en nieuwtjes kruiden in meer dan de helft van de gevallen onze gesprekken.** Het zijn zeker niet steevast mijn man en ik die over een nieuwsonderwerp beginnen, onze oudste zoon en onze dochter doen dat even vaak. De jongste zoon is veeleer deelnemer aan een gesprek dat door iemand anders wordt opgestart.*

Er is best wat variatie tussen de verschillende gezinnen, sommige ouders geven aan dat het vooral zij zijn die nieuws aanbrengen, terwijl in andere gezinnen de tieners het nieuws meegeven aan de ouders.

Maarten Hazebroek
 Beheerder · 19 november om 10:52 · 🌐

Nieuws als gespreksonderwerp met je tiener? 🧑🏫

Uit een vorige onderzoeksstap van dit project blijkt dat jongeren hun ouders de belangrijkste graadmeter voor nieuws vinden, belangrijker dan leerkrachten en vrienden.

Wanneer was de laatste keer dat jij over het nieuws praatte met je zoon of dochter?

Probeer de situatie zo goed mogelijk te schetsen: Waar waren jullie? Wie bracht het nieuws aan? Was het eenrichtingsverkeer of eerder een gesprek? Was een een op een gesprek?

44% van de jongeren krijgt nieuws door via persoonlijke gesprekken

ouders staan in voor

- praten over nieuws
- betrouwbaarheid
- keuze van kanaal

80% via ouders

jongeren tussen de 15 en 18

2 op 5 volgt keuze ouders

Kristin Van Damme heeft een poll gemaakt.
 Beheerder · 25 november om 11:27 · 🌐

Gisteren zagen jullie een filmpje over wat nepnieuws nu precies wél, en niet, is.

Over welke van deze onderwerpen praten jullie zoal over fake news met de kinderen? Tonen jullie soms dan ook nepnieuws aan elkaar?

- Door jou toegevoegd corona 11 stemmen
- Door jou toegevoegd verkiezingen 10 stemmen
- Door jou toegevoegd milieu/klimaat 5 stemmen
- Door jou toegevoegd vaccinaties 4 stemmen
- Door jou toegevoegd bv-nieuws 2 stemmen

Clio Janssens voelt zich 🤩 nieuwsgierig.
 Beheerder · 23 november om 10:52 · 🌐

Sinds het begin van de coronacrisis doet heel wat fake news de ronde op sociale media. Berichten zoals deze deden of doen de ronde op Facebook, WhatsApp, Instagram,... Heb jij ook wel eens een straf maar fake verhaal over corona zien passeren? Welk verhaal was dat? Hoe/waar kreeg je dit te zien, en heb je toen getwijfeld over de echtheid ervan? Heeft jouw zoon/dochter zo'n verhalen gezien? Is valse informatie over corona bij jullie thuis misschien zelfs al eens ter sprake gekomen? Vertel hieronder in de comments maar in geuren en kleuren welke ervaringen jullie hebben met dit soort vals coronanieuws!

Figuur 2. Voorbeelden van dagelijkse vragen en opdrachten die de deelnemers te zien kregen

De laatste keer was **afgelopen week** [...] thuis, aan tafel. Het is dan vooral een eenrichtingsverkeer: wij vertellen het nieuws, en zij luistert.

Normaal **steeds tijdens de maaltijd** waarbij dan vooral de jongste (13 jaar) begint over dingen die hij heeft gelezen of heeft opgevangen. Zijn zussen hebben dan meestal ook meteen een mening over het onderwerp of als het een gek bericht is, wordt hij meteen door hen aangevallen over waar dat nieuwtje vandaan komt.

Als ik iets zeg over het nieuws, dan zeggen zij... "dat weet ik al!" 😊

Slechts één moeder geeft aan dat ze thuis niet over nieuws praten.

Nooit. Eigenlijk kijken wij nooit samen naar het nieuws en praten we er niet over. Ik en mijn man wel, en als we bij de grootouders zijn, dan ook, hevige discussies zelfs, en dat **'horen' ze dan wel passief**.

Tieners spreken hun ouders aan over nieuws om **iets spraakmakends te delen**, of om iets **af te toetsen** dat ze eens hebben opgevangen.

Naast het dagelijks opvolgen van de **corona-updates**, daar is ook mijn dochter mee bezig, word ik vooral op de hoogte gebracht van het **meer 'pittige' nieuws**, zoals gisteren. 'Mama, er is een pastoor betrapt tijdens trio op het altaar'. Ook het nieuws + filmpjes over de naaktfoto's van Sean & Stan.... kon ik bewonderen in alle details. Ik merk vooral dat mijn dochter een klankbord zoekt om haar eigen waarden te toetsen en de zaken een breder kader te kunnen geven.

Ouders over het nieuwsgebruik van hun jongere

Over het algemeen denken de ouders dat ze een zicht hebben op het nieuwsgebruik van hun tiener(s) (zie Figuur 3).

Figuur 3. Ouders geven aan een zicht te hebben op nieuwsgebruik tieners

Wanneer de ouders de opdracht krijgen om met hun tieners te praten over hoe ze op de hoogte blijven van de actualiteit, zijn er een paar ouders die verrast zijn over het nieuwsgebruik van hun kind.

*Bon, **moeder heeft een aantal dingen bijgeleerd.** Zo volgt de zoon blijkbaar ook BBC news en CNN. Hij praat met zijn vrienden soms over politiek.*

*Hier toch ook wel **een openbaring:** volgens de zoon volgt hij nooit het nieuws op de tv want dat is saai en dan kijkt hij op zijn gsm, hij leest wel de berichten op zijn computer bij het opstarten van internet en het meeste weet hij van horen vertellen.*

Ouders en jongeren halen hun nieuws vaak op andere plaatsen. Ouders zijn dus ook niet altijd op de hoogte van waar en hoe hun kinderen precies het nieuws volgen. Maar dat is niet persé een probleem: door met elkaar in gesprek te gaan kunnen ouders en kinderen van elkaar leren.

*Oké, ze vergaren hun nieuws vaak via andere kanalen, maar dat is niet persé verkeerd, integendeel, **wij kunnen er nog iets van leren.***

Ouders over hun voorbeeldfunctie

Veel ouders uit onze focusgroepen vinden het belangrijk hun kinderen kritisch op te voeden, maar willen hun **kinderen ook niet verplichten** of al te hard sturen om het nieuws te volgen.

*Wij verplichten [onze dochter] niet naar het nieuws te luisteren, te kijken of de krant te lezen. Wij zijn immers van mening als je te veel stuurt, kinderen tegen hun zin iets gaan doen en er dan een hekel aan zullen krijgen. **We hoopten dat, doordat wij wel het nieuws volgen en er regelmatig over praten [...], de zin vanzelf wel zou komen** en dat is nu wel het geval.*

*Naar aanleiding van de verkiezingen in de VS [is] het politiek bewustzijn van onze dochter echt gegroeid en ze komt vaak uit eigen beweging dingen vragen of gesprekken over politiek aangaan. [...] Wij hebben dat ook nooit zitten pushen en **gewacht tot de interesse zelf zou komen.***

Ouders willen klankbord zijn voor hun kind en bijsturen wanneer hun zoon of dochter met een straf maar onrealistisch verhaal komt, of met een verhaal uit onbetrouwbare bron.

***Ik heb haar wel eens bijgestuurd toen ze echt met een onzinverhaal kwam aanzetten** enkele jaren geleden. [...] Dan heb ik toch even uitgelegd dat je altijd moet kijken of het nieuws van een betrouwbare bron komt. Dat heeft ze dan toch ter harte genomen en als ze twijfelde kwam ze het ons gewoon vragen.*

*Ook bij ons kunnen ze fake news goed onderscheiden. **Bij twijfel checken ze dit bij ons.** Als we hen zelf op fake news 'betrappen', vragen wij hierop door en komen ze zelf tot het besef dat er iets niet klopt. Daarnaast proberen we er hen ook op te wijzen dat sommige (media)berichten vaak 'gekleurd' zijn en daarom kritisch moeten bekeken worden.*

Anderzijds laten ook ouders zich wel eens vangen aan fake nieuws. **Ze vinden zichzelf zeker niet dé referentie op vlak van nieuwswijsheid.** Ze geven aan dat ook zij van hun kinderen kunnen leren in plaats van omgekeerd.

*Ik had een video opgepikt van de dementerende ballerina die op de tonen van het Zwanenmeer helemaal opleeft. VRT NWS en ook BBC hadden het op hun site staan. Betrouwbaar. Dacht ik. Het waren mijn tieners die argwaan hadden bij mijn initieel enthousiasme. **Bleek achteraf dat ze gelijk hadden...***

Verwachtingen voor tool

Wat zoeken ouders in een tool die hen helpt om met hun kinderen over fake news te praten?

De tool moet volgens ouders vooral **speels, leuk, en luchtig** zijn. De tool moest vooral niet schools, belerend of beladen zijn. Ouders stelden zich hierbij luchtige en korte video's voor (genre Linde vlogt) of een spel om samen te spelen. Zo'n spel kon voor ouders zowel offline als digitaal zijn, zolang het maar plezierig was en niet te belerend.

*Filmpjes zoals in die EDUbox, maar dan wat **hipper**.*

Misschien meer in de stijl van Linde Merckpoel.

*Met zo van die **pop-up beeldjes** tussen.*

*Er moet een extern doel zijn, als in een **soort spel**.*

*Het **competitief** maken kan het **leuk** maken.*

Een tweede belangrijk aspect van de tool was dat deze **actuele voorbeelden** moest aanreiken van fake news, om een gesprek over te voeren. Ouders hadden minder vraag naar 'droge' theorie, maar meer naar echte **praktijkvoorbeelden**. Deze voorbeelden met de nodige context zouden hen kunnen helpen om het gesprek te starten met voldoende achtergrondinformatie.

Als grootste drempels om zo'n tool te gebruiken zagen ze de **tijd en het overtuigen van hun tieners om mee te doen**. In een gezin is vaak al veel gaande, een gaatje in ieders agenda vinden is niet altijd simpel. Ook een concept vinden dat zowel voor ouders als voor tieners werkt is in hun ogen niet gemakkelijk.

*Mij spreekt een spel en boek het meest aan,
maar **ik twijfel of onze dochter dat spel ook zou willen spelen**.*

*Ik denk dat zaken als een boek, kaartjes,
spel of poster **niet echt de 15+ jongeren zullen aanspreken**.*

Aanbevelingen voor volgende stap

Veel ouders vinden (fake) nieuws een interessant gespreksonderwerp om het met hun kinderen over te hebben. **Gesprekken over nieuws starten vaak vanuit een concreet nieuwsfeit** dat één van de gezinsleden heeft opgepikt. De bereidheid om over nieuws te praten is er dus zeker, en ouders denken dat zij en de kinderen in zo'n gesprek van elkaar kunnen leren. Een tool om dit gesprek op gang te brengen moet **leuk** zijn, en moet concrete **actuele voorbeelden** aanreiken om over te praten.

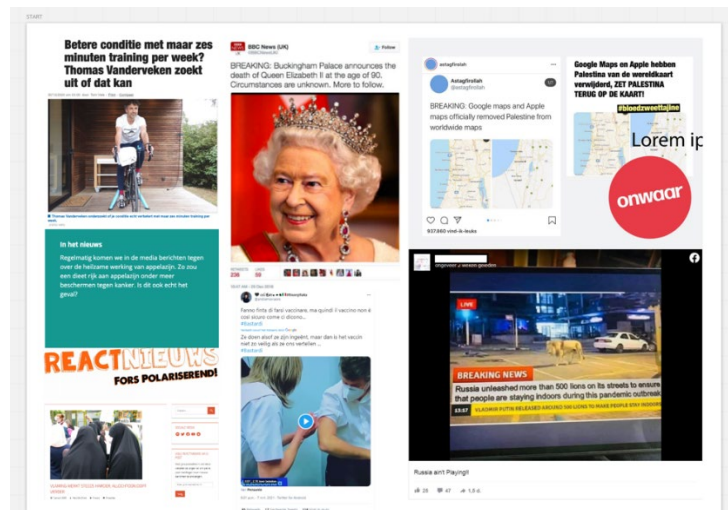
In de volgende stap (online co-creatiesessie) zochten we uit hoe we deze twee aspecten in één tool kunnen vatten, die ouders en hun tieners helpt om het gesprek over fake nieuws op gang te brengen.

Studie 3: Co-creatie

Voortbouwend op de inzichten die verkregen werden uit de online Facebookgroepen zijn er **twee co-creatiesessies** georganiseerd.

Om dit vlot te laten verlopen zonder van de deelnemers een verplaatsing te vragen werden deze sessies online gehouden. Bovendien konden de sessies ook coronaveilig doorgaan op deze manier.

Hiervoor werd gebruik gemaakt van Teams. Dit platform laat toe de deelnemers uit te nodigen en een online gesprek te voeren met gebruik van video en Miro. **Miro** is een online samenwerkingsplatform waarbij co-creatie het uitgangspunt is. Deelnemers werken samen op een gemeenschappelijk canvas. Zoals dat in het echt op een muur zou gebeuren, maar in dit geval dus online.

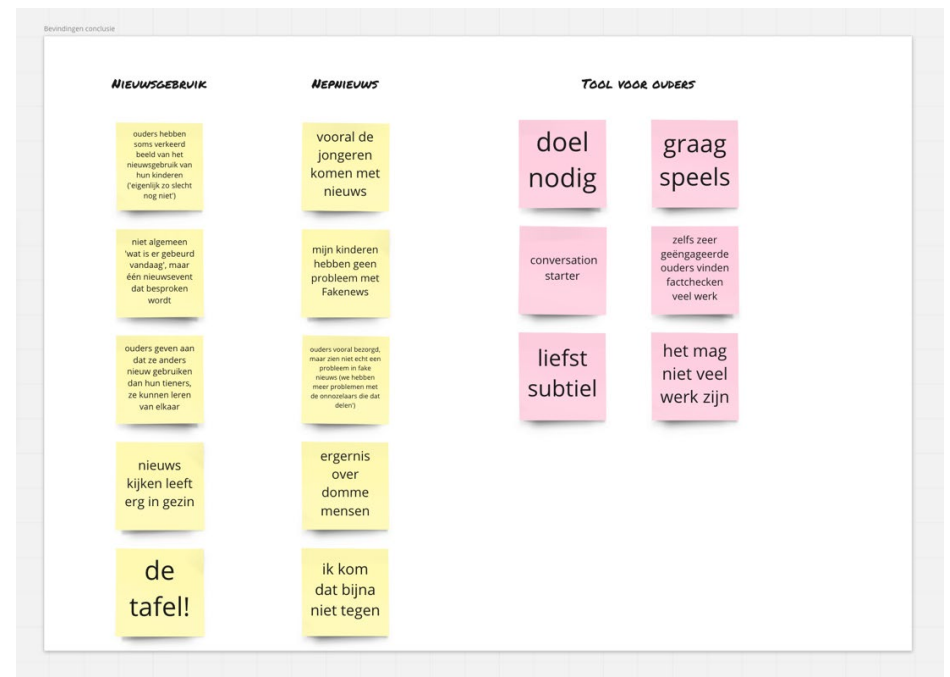

Figuur 4. Introductiescherm bij start workshops in Miro

Sessie 1 | Ideegeneratie

Voor de eerste sessie (op zaterdag 20 maart 2021) nodigden we ouders uit de doelgroep uit. Voor deze sessie trokken we **drie uur** uit. Ouders met 1 tot 5 kinderen, variërend in leeftijd van 11 tot 19 jaar. Deze groep van 8 deelnemers moest ons in staat stellen om een idee te krijgen van welke tools wenselijk zijn voor ouders om hen te ondersteunen rond nepnieuws.

Om dit mogelijk te maken werden de bevindingen uit de eerdere studies tijdens deze sessie met hen gedeeld.

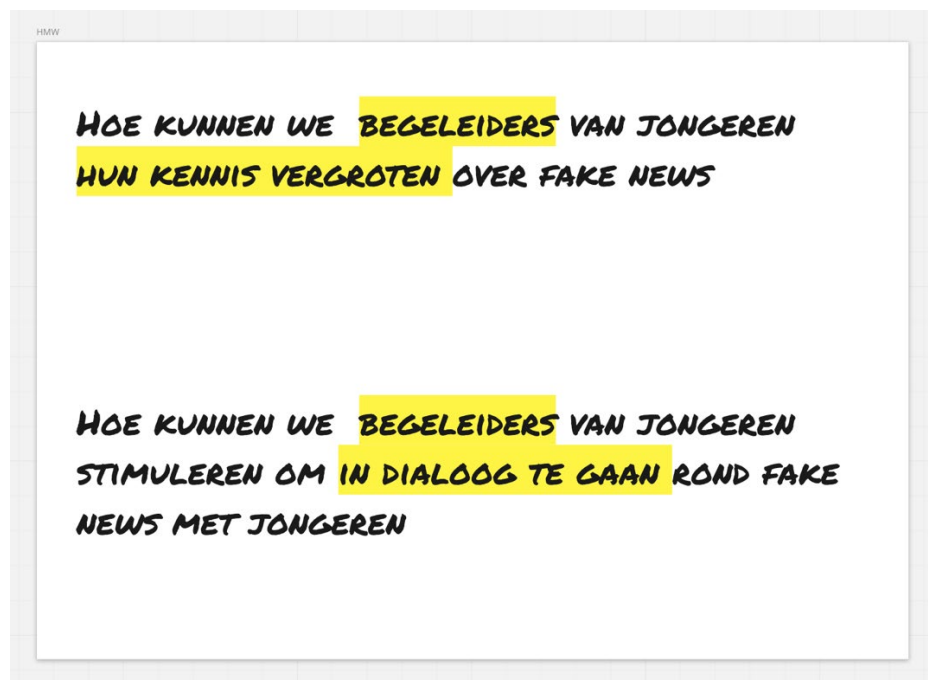

Figuur 5. Bevindingen uit Facebookbevraging

Om tot concrete voorstellen te komen uit de groep hebben we naast de bevinden ook twee belangrijke probleemgebieden aangereikt. Door rond deze twee gebieden te beginnen denken, werd het mogelijk om hen tot nieuwe ideeën te brengen en tot nieuwe inzichten te komen.

De belangrijkste gebieden waren

- Kennis vergroten rond fake news
- Gespreksstarters aanbieden

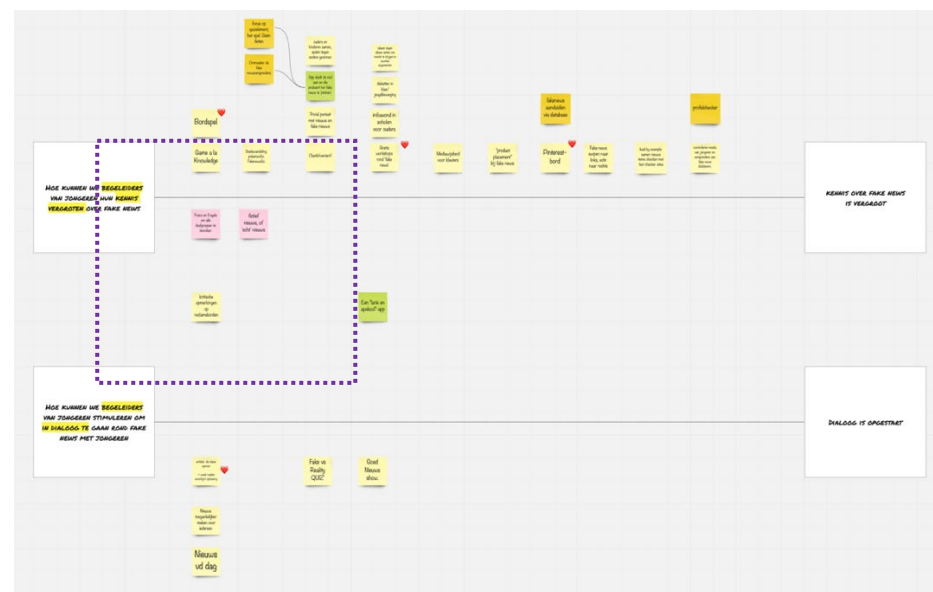

Figuur 6. Vragen voor de doelgroep

Op basis van deze twee problemen werd hen dan gevraagd om ideeën te bedenken. Die werden dan in groep besproken en dit leverde volgende inzichten en resultaten op.

Uit de groep kwam snel naar voren dat het leren omgaan met nepnieuws niet te belerend mag worden aangepakt en ook niet teveel vanuit een superieur weten. Een tool moet eerder faciliteren om zelf tot inzichten te komen.

Het leek de groep het best om te werken met een **spelelement** waarbij men zich die inzichten eigen kan maken.

Figuur 7. Stapplan om tot het doel te komen

Zoals uit figuur 7 blijkt, waren vooral ‘het spelelement’ en het ‘samen “leren”’ belangrijke bevindingen.

Figuur 8. Overzicht van SWOT-analyse door deelnemers workshop

Resultaat: babbelbox met (nep)nieuwsverhalen

Op basis van de verschillende onderzoekstappen hebben we dan ook besloten om te gaan voor een babbelbox. De babbelbox is een variant op het spel Black Stories, waarbij spelers macabere verhalen moeten raden op basis van een korte situatiebeschrijving. Naar analogie is dat ook bij de verhalen in de babbelbox ‘ Is’t waar?!’ de bedoeling.

De babbelbox is eerst en vooral bedoeld om leuk te zijn, maar daarnaast ook om de dialoog over (nep)nieuws te stimuleren tussen de verschillende spelers. Aan de hand van opvallende, waargebeurde situaties krijgen de spelers inzicht in verschillende soorten nieuwsverhalen: waar, misleidend of onwaar nieuws. De spelers ontdekken waarom (nep)nieuws gemaakt en verspreid wordt en wat mogelijke gevolgen kunnen zijn.

Context van de babbelbox

De babbelbox 'Is't waar?!' is geïnspireerd op het spel Black Stories, waarbij spelers macabere verhalen moeten raden op basis van een korte situatiebeschrijving. Naar analogie is dat ook bij de babbelbox te bedoeling, maar dan met de focus op nieuws.

Praten over (nep)nieuws?

De babbelbox 'Is't waar?!' is het resultaat van praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek rond jongeren en nepnieuws van Arteveldehogeschool. Spelenderwijs ga je in dialoog over nieuws en nepnieuws. Aan de hand van opvallende, waargebeurde situaties krijgen de spelers inzicht in verschillende soorten nieuwsverhalen: waar, misleidend of onwaar nieuws. Je ontdekt waarom (nep)nieuws gemaakt en verspreid wordt en wat mogelijke gevolgen kunnen zijn.

De babbelbox 'Is't waar?!' richt zich in de eerste plaats naar ouders en hun tieners, maar kan ook door anderen gespeeld worden.

Echte verhalen?

De situaties die aan bod komen in de babbelbox 'Is't waar?!' zijn stuk voor stuk gebaseerd op verhalen die echt de ronde deden. Deze verhalen kunnen zowel echt nieuws als nepnieuws zijn, of kunnen nog een andere vorm van nieuws zijn. We kiezen bewust voor echte verhalen om aan te tonen dat (nep)nieuws échte gevolgen kan hebben.

Spelregels

Voor het spelen van het spel heb je **tenminste twee spelers** nodig, met meer spelers is het leuker.

Hoe werkt het?

Er zijn twee rollen:

1. De **Verteller** is de spelleider. Deze kiest een kaart, en toont de voorkant aan de Detective(s). De oplossing aan de achterzijde houdt die voor zichzelf.
2. De **Detectives** zijn de spelers. Aan de hand van ja/nee-vragen zoeken ze naar de (nep)nieuwsverhalen.

Welke vragen?

De detectives mogen **enkel ja/nee-vragen** stellen.

Natuurlijk komt het vaak genoeg voor dat de detectives volledig in het duister tasten. Een mild gestemde verteller zal dan een tip geven. Een iets strengere verteller zal niets toegeven en zo de spelers met een flinke uitdaging opzadelen.

Twee niveaus

Sommige kaarten zijn voordehandligger dan andere. We maakten dan ook blauwe starterkaarten. Gaat het vlot? Waag je gerust aan de bruine (nep)nieuwsverhalen.

Louise zag op de **website** van een populaire krant de **sprekende kop** "Vrouw toont trucje om sneakers wit te houden. "Makkelijker bestaat niet!"."

Ze is nieuwsgierig naar de truc, klikt op de titel en bekijkt de video. De video bleek echter **clickbait**, want even later blijkt het trucje te zijn: steek je sneakers in de **wasmachine**.

Louise is **teleurgesteld** en denkt "ja, dat kon ik nu zelf ook wel bedenken".

Clickbait zijn banale feiten die met een aantrekkelijke titel op een nieuwspagina geplaatst om bezoekers nieuwsgierig te maken en te verleiden om er op te klikken. De lezer blijft meestal teleurgesteld achter met het gevoel "was het dat maar", maar zijn klik levert wel advertentie-inkomsten op voor de nieuwssite.

→ [LEES MEER](#)

Roos kreeg een **pamflet** in haar brievenbus dat haar waarschuwt tegen het **coronavaccin**. Hierdoor besloot ze zich niet te laten vaccineren wanneer ze een uitnodiging ontving.

Op het pamflet staat dat het vaccin **gevaarlijk** is. Volgens de (complot)theorie is het coronavaccin eigenlijk genterapie en een manier de mensheid te onderdrukken en ons tot slaaf te maken. Roos was onder de indruk van alle termen, cijfers en gegevens die op het pamflet stonden. De brief leek wetenschappelijk.

Hoewel ze **twijfelt**, besloot ze zich niet te vaccineren. Want, zo redeneerde ze, "het moest maar eens waar zijn".

Een **complottheorie** is een theorie dat een bepaalde gebeurtenis (hier de coronapandemie) het resultaat is van een geheime samenzwering. Mensen die complottheorieën verspreiden, doen dat vaak uit volle overtuiging en willen andere overtuigen van 'de waarheid'.

→ [LEES HET VERHAAL OVER DE PAMFLETEN](#)

Tom werd het slachtoffer van trolling door **valse online recensies**.

In zijn restaurant serveert hij **foie gras** of ganzenlever. Dat was niet naar de zin van **dierenliefhebbers**. Zij posten verzonden negatieve recensies over het restaurant om de rating van het restaurant naar beneden te halen en potentiële bezoekers af te schrikken.

Na een reeks valse slechte recensies, met onder meer berichten over "geen parking, slechte bediening, geen prijs/kwaliteit, dierenbeulen..." op Tripadvisor, Google, Facebook, enz. kreeg het restaurant **minder klanten** over de vloer.

Deze recensies werden geschreven door mensen die het restaurant niet eens echt bezocht hadden.

Valse online recensies zijn een vorm **trolling**, waarbij mensen misleidende informatie verspreiden om mensen schade toebrengen. Een 'troll' maakt anderen online zwart of lokt ruzie/controversie uit.

→ [LEES HET VERHAAL](#)

Peter las te oppervlakkig **nieuws op Facebook**, waardoor hij het bericht verkeerd interpreteerde.

In de krant verscheen een **factcheck** met als titel "Nergens in de wereld is de kans om te sterven aan covid-19 groter dan in België". Peter zag de factcheck op Facebook, maar **klikte niet door**. Hierdoor dacht hij dat de bewering klopte.

De stelling klopt echter niet. De bewering was gedaan door iemand (oud-professor economie en oud-politicus voor Open VLD Lode Vereeck, om specifiek te zijn) op Twitter, maar klopt niet.

Het artikel toont aan waarom de bewering niet klopt, maar de titel ontkracht die niet. In een krant is onmiddellijk duidelijk dat het over een factcheck gaat, maar online ontbreekt die context.

Ongewild zaaide de **titel** dus **verwarring** zaaien.

Factchecking is nagaan of beweringen (zoals bijvoorbeeld van experts of politici) correct en waarheidsgetrouw zijn. Factchecks zijn uitgegroeid tot een journalistiek genre, waarbij beweringen gecontroleerd worden.

→ [LEES HET ARTIKEL](#)
→ [MEER OVER FACTCHECKS EN DESINFORMATIE](#)

Figuur 9. Voorbeelden van verschillende nepnieuwsverhalen in twee niveaus (blauw = starter; bruin = verdiepend)

Hoe zien de kaarten er uit?

Elke kaart beschrijft een bepaalde situatie. De voorzijde bestaat uit een illustratie van Yvonne Kengen (@paper.parades) en een zin.

Deze voorkant bevat vaak enkele tips naar het verhaal.

De achterkant van de kaart is de oplossing.

De **kernwoorden** van het verhaal staan vetgedrukt. Deze moeten de detectives vermelden.

Onderaan elk kaartje staat ook een **korte toelichting** over welke soort misleidende informatie het gaat.

Op de website arteveldhogeschool.be/babelbox vind je een overzicht van alle nieuwsartikels met de originele verhalen voor wie meer wil weten.

Spelinhoud

De babelbox 'Is't waar?!' omvat:

- **1 coverkaart** met aan de achterzijde de context van het spel
- **1 kaart** met de **context van de babelbox**
- **1 kaart** met de **spelregels**
- **3 babelgidsen**
- **12 spelkaarten** met een tekening en titel aan de voorzijde en het uitgewerkte verhaal aan de achterzijde
- **2 infokaarten** met extra info over (nep)nieuws

De gekozen verhalen

Het doel van de babelbox 'Is't waar?!' is dat spelers hun neus voor nepnieuwsverhalen spelenderwijs verder ontwikkelen. In de eerste versie van het kaartspel selecteerden we verschillende verhalen, die variëren in 'juistheid' en intentie om te schenden (zie Information Disorder Model, Wardle & Derakhshan, 2017; Picone, g. d.).

Ja, er circuleert nepnieuws online. Nepnieuws is echter maar een van de vormen van misleidende informatie. Zo kan satire ook misleidend zijn, net als framing of haatspraak. Het is belangrijk om deze vormen bij naam te noemen en niet zomaar onder dezelfde noemer van nepnieuws te plaatsen. In de babelbox 'Is't waar?!' komen verschillende vormen van **misleidende informatie** aan bod, die **geen nepnieuws** zijn.

Website met extra's

Aan het einde van het traject hebben we de babbelbox 'Is't waar?!'.

De babbelbox is gratis te **downloaden** op www.arteveldehogeschool.be/babbelbox.

Ook de papieren versie van de box kan via die site worden aangevraagd.

Op de website voorzien we extra aanvullingen op de kaartjes.

Je vindt er onder meer:

- **Korte filmpjes** waarin elk verhaal besproken wordt,
- **Linken naar alle online artikels** waarop de verhalen gebaseerd zijn,
- **Interessante websites** rond nieuws en nepnieuws.

Blik vooruit

We voorzien mogelijks een tweede editie van de babbelbox met nieuwe verhalen.

Heb je inspiratie voor nieuwe kaarten? Laat het gerust weten op communicatie-media-en-design@arteveldehs.be.

Gebruikte bronnen

- Bazaco, A., Redondo, M., & Sánchez-García, P. (2019): Clickbait as a strategy of viral journalism: conceptualisation and methodst. *Revista Latina de Comunicación Social*, 74, pp. 94-115.
<http://www.revistalatinacs.org/074paper/1323/06en.html>
- Deprez, A., & Van Leuven, S. (2020). *Journalistiek in maatschappelijk perspectief: Een inleiding tot journalistieke theorie en onderzoek*. Academia Press.
- Deprez, A., Janssens, C., D'Hulster, H., Hazebroek, M. (2020). *Kunnen ouders fake nieuws herkennen en helpen ze hun kinderen bij het ontmaskeren van fake nieuws? Onderzoeksrapport*. Arteveldehogeschool.
- Deprez, A., Naudts, J. & Janssens, C. (2019). *Wie helpt jongeren fake nieuws kaderen en fake nieuws herkennen?* Arteveldehogeschool.
- Deprez, A., Vermeulen, L., & Janssens, C. (2018). *Fake nieuws en Facebook. Nieuwswijsheid van Vlaamse jongeren tussen 15 en 24 jaar onderzocht*. Gent: Arteveldehogeschool.
- Edgerly, S., Thorson, K., Thorson, E., Vraga, E. K., & Bode, L. (2018). Do parents still model news consumption? Socializing news use among adolescents in a multi-device world. *New Media & Society*, 20(4), 1263-1281.
- EDUbox Nepnieuws (2020). EDUbox Nepnieuws. *VRT*.
<https://www.vrt.be/nl/edubox/catalogus/#nepnieuws>
- Picone, I. (geen datum). Het echte probleem met fake nieuws. *Mediawijs*
<https://mediawijs.be/dossiers/dossier-nieuws-en-informatiegeletterdheid/echte-probleem-fake-nieuws>
- Testaankoop (2021, 31 maart). Phishing: zo laat je oplichters bot vangen. *Testaankoop*. <https://www.testaankoop.be/hightech/internet/dossier/phishing>
- Van Damme, K., Deprez, A. & Van Leuven, S. (2021). Desinformatie: het complexe gevecht voor betrouwbare informatie. In T. Evens en T. Raats. *Media, innovatie en een samenleving in transitie [Werktitel]*. Academie Press.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. *Council of Europe report*, 27, 1-107.

Meer weten?

Ben je getriggerd door het onderzoek? Ga je graag in dialoog?

Of blijf je met vragen zitten na het lezen van dit rapport?

We zijn steeds bereid om het spel en het onderzoek toe te lichten.

Aarzel niet om contact op te nemen!

dr. Kristin Van Damme, dr. Clio Janssens en Maarten Hazebroek

Onderzoekers Arteveldehogeschool

Onderzoeks- en ontwikkelingscentrum Communicatie, Media en Design

kristin.vandamme@arteveldes.be

www.arteveldeschool.be/jongeren-en-nieuws

www.arteveldeschool.be/babbelbox